

ТУРИЗМ У СИСТЕМІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

В умовах глобальних трансформацій у розвитку суспільства знаходять прояв тенденції соціальної, економічної, політичної та культурної інтеграції. Суспільство потребує здорового, сильного, гармонійно розвинутого та творчо мислячого підростаючого покоління із активною життєвою позицією. Разом з тим, в світі спостерігається неухильне зростання чисельності дітей з особливими освітніми потребами. Тому в суспільствах з розвинутими і усталеними нормами моралі відбувається зміна старої парадигми суспільної свідомості «повноцінна більшість – неповноцінна меншість» на нову – «єдине суспільство, що включає людей з різними проблемами» [13, с. 61], активно впроваджуються процеси інтеграції дітей з особливими освітніми потребами у загальний соціум, у т. ч. засобами інклюзивного туризму. Однак у суспільній свідомості в Україні ще остаточно не сформовано розуміння необхідності сприйняття подібних дітей як рівноцінних членів освітньої спільноти, тільки починає розвиватися шкільна інклюзивна освіта, по суті відсутня практика інклюзивного навчання в університетах, інфраструктура туризму не пристосована для людей з особливими потребами. Виокремлені нами загальні проблеми інклюзивної освіти також стосуються позашкільної освіти. Тому тема запропонованого дослідження є актуальною.

В останніх наукових публікаціях вітчизняних авторів оприлюднені результати наукових досліджень, присвячених проблемі розвитку інклюзивної освіти. Характеризуючи стратегічні напрями сучасної освітньої політики України, А. Колупаєва позиціонує інклюзивну освіту, як найбільш значущий інноваційний рух в освіті ХХ сторіччя [9, с. 7-13]; С. Архипова та Л. Смеречак обґрунтовують значимість соціального виховання дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання тощо [1, с. 8-15]

На сьогодні в Україні немає єдиної офіційної термінології для характеристики дітей з особливими освітніми потребами, хоча це поняття, яке широко охоплює усіх учнів. Логічно обґрунтованим, на нашу думку, видається визначення, яке дає знаний французький учений Дж. Лефранк (G. Lefrancois): «Особливі потреби-це термін, який використовується щодо осіб, чия соціальна, фізична або емоційна особливість потребує спеціальної уваги та послуг, надається можливість розвинути свій потенціал». Загальноприйнятий термін «діти з особливими освітніми потребами» робить наголос на необхідності забезпечення додаткової підтримки в навчанні дітей, які мають певні

особливості розвитку. Як зазначає А. Колупасва, особливість передбачає відмінність, несхожість, можливо-неповторність, індивідуальність, унікальність. Відповідно, дітьми з особливими освітніми потребами науковці вважають дітей з інвалідністю, дітей з незначними порушеннями здоров'я, соціальними проблемами, обдарованих дітей тощо [8, с. 46].

Інтеграція дітей із особливими освітніми потребами в масові освітні заклади-це глобальний суспільний процес. Інтеграція від латинської означає об'єднання частин у ціле. У своїй роботі А.°Колупасва, О. Таранченко наводять визначення терміну освітня інтеграція українськими та зарубіжними вченими. Так, на думку Т.°Лормана та Д. Деппера, інтеграція-це процес і результат створення тісно пов'язаного, єдиного, цілісного. Т. Бут, Д. Деппер, В. Засенка, Д.°Лупарт, Т. Лорман та інші зазначають, що інтеграція виступає протиположною сегрегації й позначає перехідний поступ до інклюзії, як інноваційної освітньої системи [8, с. 42]. Сегрегація-це виключення дітей з особливими освітніми потребами із суспільного життя та надання освітніх послуг виключно в спеціальних закладах освіти. Ексклюзія передбачає обмеження соціальної активності дитини до її виключення із суспільного життя внаслідок обмеження соціальних та суспільних прав. Інтегроване навчання дітей з особливими освітніми потребами може здійснюватися за формами повної, комбінованої, часткової та тимчасової інтеграції. Повна інтеграція рекомендована дітям, які за рівнем психофізичного розвитку готові до спільного навчання зі здоровими однолітками. Комбінована інтеграція показана дітям, у яких психофізичний розвиток наближений до вікової норми, але їхнє навчання в умовах масового закладу обов'язково має супроводжуватися допомогою вчителя. Часткова інтеграція передбачає перебування дитини з відхиленнями психофізичного розвитку серед своїх здорових однолітків у масовому навчальному закладі лише частину дня та тимчасова інтеграція, за якої всі школярі спеціального класу (закладу), незалежно від стану психофізичного розвитку, об'єднуються кілька разів на місяць для проведення спільних заходів [7,°с. 19]. Термін «інклюзія» (англ.-inclusion), який був запозичений з англійської мови, означає включення або приєднання та перекладається як include-включати, залучати; including-включаючи; inclusive-включно, містить. Як зазначають Л. Байда, О. Красюкова – Енс, В. Азін та ін., інклюзія-це політика і процес, які забезпечують повну участь усім членам суспільства в усіх сферах життєдіяльності [4, с. 78]. Сучасні науковці тлумачать це поняття порізно. Так, Л. Міщик використовує термін інклюзія, як процес збільшення ступеня участі всіх дітей у

соціальному житті та різних програмах [11, с. 139–142]. Виходячи з вищезазначеного, можна зробити висновок, що інклюзія—це широке поняття, що включає в себе суспільні, соціальні, педагогічні і освітні аспекти.

Інклюзивне навчання є найбільш ефективним засобом, що гарантує солідарність, взаємоповагу, розуміння між дітьми з особливими освітніми потребами і однолітками. Інклюзивне навчання передбачає створення освітнього середовища, яке б відповідало потребам і можливостям кожної дитини, незалежно від особливостей її психофізичного розвитку. Інклюзивне навчання – гнучка, індивідуалізована система навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку в умовах масової загальноосвітньої школи за місцем проживання. Навчання відбувається за індивідуальним навчальним планом, забезпечується медико-соціальним та психолого-педагогічним супроводом. Із цим процесом безпосередньо пов'язано поняття інклюзивна освіта. Інклюзивна освіта – це система освітніх послуг, що базується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права навчатися за місцем проживання, що передбачає навчання в умовах загальноосвітнього закладу. З метою забезпечення рівного доступу до якісної освіти інклюзивні освітні заклади повинні адаптувати навчальні програми та плани, методи та форми навчання, використання існуючих ресурсів, партнерство з громадою до індивідуальних освітніх потреб і різних стилів навчання дітей з особливими освітніми потребами. Інклюзивні освітні заклади повинні забезпечити спектр необхідних послуг відповідно до різних освітніх потреб таких дітей [6, с. 8].

В основу інклюзивної освіти покладена ідеологія, яка виключає будь-яку дискримінацію дітей; забезпечує рівноцінне ставлення до всіх людей, але створює спеціальні умови для дітей з особливими потребами. Термінологічне поле доповнюють поняття «інклюзивна школа» і «інклюзивне освітнє середовище». Інклюзивна школа—це заклад освіти, який забезпечує інклюзивну модель освіти як систему освітніх послуг, зокрема: адаптує навчальні програми та плани, фізичне середовище, методи та форми навчання, використовує існуючі в громаді ресурси, залучає батьків, співпрацює з фахівцями для надання спеціальних послуг відповідно до різних освітніх потреб дітей, створює позитивний клімат у шкільному середовищі [6, с. 9]. На думку А.°Колупаєвої, Ю. Найди, Н. Софій, формування інклюзивного освітнього середовища орієнтоване на розвиток особистості та відповідність запитам соціального оточення і сподіванням людини. О.°Фурман акцентує увагу на необхідності створення комфортного

середовища для дітей із різними стартовими можливостями [14, с. 16-19]. Освітнє середовище стане інклюзивним за умови наявності сприятливого соціального та емоційного клімату; спланованого та організованого простору, у якому б діти могли безпечно пересуватися під час групових й індивідуальних занять; умови для спільної роботи дітей та надання один одному допомоги в досягненні позитивного результату. Інклюзивне освітнє середовище змінює і роль педагога звичайного навчального закладу, який має сприймати учнів з особливими освітніми потребами, як і інших дітей у класі; залучати їх до спільних видів діяльності, ставлячи дещо інші завдання, залучати учнів до колективних форм навчання і групового вирішення завдань; використовувати різноманітні стратегії колективної участі-ігри, спільні проекти, лабораторні дослідження та інші [7, с. 24].

Поширення інклюзивної освіти в Україні поступово переходить до впровадження цього феномену в освітній простір. Створення сприятливих умов для здобуття освіти, в тому числі і позашкільної, надання рівних можливостей всім дітям без виключення є першочерговим завданням державної політики України. Саме тому, відбуваються докорінні зміни у законодавстві, які передбачають забезпечення якісної освіти для всіх дітей без виключення. Прагнучі увійти до спільноти європейських країн, Україна визнала принципи розвитку інклюзивної освіти, які закріплені низкою міжнародних правових актів, а саме: «Конституцією України», Декларацією ООН про права розумово відсталих (1971), Декларацією про права інвалідів (1975), Конвенцією ООН «Про права дитини» (1989), Саламанською декларацією «Школа для всіх», які містять заклик до урядів усіх країн затвердити на законодавчому рівні принцип інклюзивної освіти та приймати до загальноосвітніх шкіл усіх дітей (1994). В Україні також затверджено низку нормативних документів, які визначають порядок запровадження інклюзивної освіти, зокрема: наказ Міністерства освіти і науки України від 11.09.09 № 855 «Про затвердження Плану дій щодо запровадження інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на 2009 – 2012 роки»; розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.12.09 № 1482-р «Про затвердження плану заходів щодо запровадження інклюзивного та інтегрованого навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на період до 2012 року»; наказ Міністерства освіти і науки України від 01.10.10 № 912 «Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання». У результаті вперше в Законі України «Про освіту» у ст. 6 «Засади державної політики у сфері освіти та принципи освітньої діяльності» йдеться про розвиток інклюзивного освітнього середовища, зокрема у закладах освіти, найбільш доступних і

наближених до місця проживання осіб з особливими освітніми потребами. У ст. 20 «Інклюзивне навчання» вище зазначеного закону було введено термін «спеціальні та інклюзивні класи для навчання дітей з особливими освітніми потребами. Слід підкреслити, що суттєвих позитивних змін набув Закон України «Про позашкільну освіту», який підвищив роль і місце позашкільної освіти в структурі загальної освіти України. Згідно з Національною стратегією розвитку освіти в Україні на період до 2021 року пріоритетним завданням позашкільної освіти визначається створення умов для творчого, інтелектуального, духовного та фізичного розвитку вихованців, учнів, слухачів; пошук, розвиток та підтримка здібних, обдарованих та талановитих вихованців, учнів, слухачів; організація дозвілля вихованців, учнів, слухачів, пошук його нових форм; профілактика бездоглядності, правопорушень; здійснення інформаційно-методичної та організаційно-масової роботи; створення належних умов для розвитку інклюзивного освітнього середовища у закладах позашкільної освіти; забезпечення рівного доступу дітей з урахуванням їх особистісних потреб до навчання, виховання; створення умов для охоплення різними методами позашкільної освіти не менше 70 відсотків дітей відповідного віку.

В Україні діє широка мережа освітніх навчальних закладів різних типів та форм власності, в т. ч. позашкільних навчальних закладів. За даними Міністерства освіти і науки України станом на 1 січня 2018 р. функціонувало 1379 позашкільних закладів, з яких 17 – державні, 1 348 – комунальні й 14 – приватні, які відвідували майже 1 млн 240 тис. дітей (близько 40 % від загальної кількості дітей шкільного віку). Крім того, додатково було відкрито 24 заклади позашкільної освіти: 7 – у Кіровоградській, 3 – у Київській, по 2 – в Івано-Франківській, Рівненській та Чернігівській областях, по 1 – у Дніпропетровській, Луганській, Одеській, Полтавській, Сумській, Харківській, Черкаській та Чернівецькій областях. Половину з цих закладів було відкрито в об'єднаних територіальних громадах. В цілому позашкільною освітою в Україні охоплено 68 % дітей шкільного віку, у т. ч. у Харківській області 99,2 %, Сумській - 98,9 %, Черкаській - 91,6 %, Полтавській - 84,6 %, Кіровоградській - 82,7 %, Чернігівській - 76,5 % [2, с. 186-189].

Інфраструктура позашкільної освіти в Україні представлена центрами, комплексами, палацами, будинками, клубами, станціями, кімнатами, студіями, школами мистецтв, спортивними школами, дитячо - юнацькими спортивними школами олімпійського резерву, фізкультурно - спортивними клубами за місцем проживання, фізкультурно-оздоровчими клубами інвалідів, спеціалізованими дитячо-юнацькі спортивними школами олімпійського резерву, дитячими

стадіонами, дитячими бібліотеками, дитячими флотиліями, галереями, оздоровчими закладами тощо. Розгалужена мережа позашкільних навчальних закладів надає переважно безкоштовні послуги, забезпечує право на свободу вибору та організує змістовне дозвілля та відпочинок дітей. Дозвілля стає надзвичайно важливим для сучасної особистості тому, що є невід'ємною ланкою в її житті. Великий проміжок часу кожного дня дитина приділяє навчанню, тому потреба у відпочинку зумовлена біологічною природою її фізіології, а також різного роду психологічними і соціальними навантаженнями. Відпочинок може бути реалізований через активні форми дозвілля, який сприяє швидкому відновленню організму після перевтоми. З практичної точки зору, дозвілля виконує важливі соціальні та адаптаційні функції, дає можливість реалізувати свої нахили і таланти, проявляти ініціативу, сформулювати життєві ідеали, цілі, ціннісні орієнтації, бути відповідальним за свої дії, сприяє пошуку себе та свого місця в дорослому житті тощо. Використовуючи години дозвілля для ігор, читання, праці, занять спортом, мистецтвом, технікою, дитина розвивається морально, розумово й фізично. Одним із головних принципів при організації дозвілля є врахування вікових особливостей дитячої аудиторії, яка поділяється на молодших школярів, підлітків, старшокласників. Кожна вікова категорія має власні інтереси і потреби, різноманітні форми і засоби дозвіллевої діяльності. Педагогу важливо враховувати організацію дозвіллевої діяльності відповідно сучасним потребам і запитам дітей. Характерною особливістю дітей молодшого шкільного віку (6-10 років) є бажання вчитися та пізнавати світ, яке вони реалізують переважно через гру, а тому в основі форм роботи з молодшими школярами повинна бути гра як універсальний метод пізнання, навчання, організації відпочинку. Підліткам (10-15 років) характерна потреба пізнати себе, показати себе, знайти однодумців, проходить активний процес професійної орієнтації. Тому індивідуальні, групові бесіди найбільш ефективні у роботі з цією віковою групою. Старшокласники (15-17 років) повинні мати змогу реалізувати навички, які одержали вдома, в школі, в професійних навчальних закладах. Для цієї вікової групи характерні такі форми організації дозвілля як диспути, ток-шоу, вечори відпочинку, диско-програми, конкурси, тематичні вечори, дні інформації, дні фахівця та інші. Особливої уваги вимагає організація дозвілля дітей з особливими потребами, оскільки на перший план виходить необхідність в підвищеній фізичній активності, в пізнавальній діяльності, а також прагнення провести вільний час з однолітками заради спілкування. Педагогічний процес в позашкільній освіті будується на взаємній співтворчості педагогів і дітей, на їхній

дружбі і духовній спільності, взаємоповазі і взаємній зацікавленості у спільному успіхові у результаті діяльності. Співтворчість можлива тільки за умови сприятливих міжособистісних стосунків і духовно – психологічного комфорту. Найпершим завданням педагога є створення такого психологічного середовища відповідними педагогічними засобами, завдяки якому дитина із задоволенням і радістю буде відвідувати позашкільний навчально - виховний заклад.

Аналіз наукової літератури свідчить про вагомий внесок вітчизняних і зарубіжних фахівців у вирішенні проблеми організації сфери позашкільної освіти; аналізу процесів інтеграції в освіті; удосконаленню форм і методів роботи; розвитку, навчанню, вихованню, соціальному становленню особистості; підготовки дітей до активної професійної діяльності; залученню дітей та молоді з особливими освітніми потребами до позашкільної освіти; різноманіттю складових дозвіллевої діяльності у позашкільних навчальних закладах та організації дозвілля саме для дітей з особливими потребами. Так, в своїй статті Г. Пустовіт розкриває та характеризує філософсько-культурологічні й суто психолого-педагогічні аспекти виховання особистості у навчально-виховному процесі позашкільних навчальних закладів як важливої сфери її дозвіллевої діяльності [12, с. 15-27]. Н. Максимовська розглядає соціально-педагогічний потенціал сучасної дозвіллевої сфери в Україні, можливість її вдосконалення та активізації процесу соціального виховання засобами дозвілля [10, с. 264-272].

В сучасній системі позашкільної освіти педагог звертається у своїй роботі до анімаційних діяльності. Слід відмітити, що у зарубіжній соціально-педагогічній системі анімаційна діяльність є засобом розвитку дитини і запроваджується у виховній роботі. Сьогодні анімація розглядається в деяких напрямках: як соціокультурна діяльність, педагогічна система, соціально-педагогічна технологія. В Україні анімаційна діяльність це нове явище яке розглядають у своїх дослідженнях фахівці. І. Шульга визначає соціально-педагогічну анімацію яка «задовольняє і розвиває культурно-освітні та культурно-творчі потреби й інтереси, стимулює соціальну активність особистості, її здатність до перетворення навколишньої дійсності та самої себе» [15, с. 271-278].

Як відомо, анімацією є діяльність з розробки та здійснення спеціальних програм проведення вільного часу, організації та проведення розваг і спортивного дозвілля дітей та молоді. З погляду системного підходу анімація - це задоволення специфічних потреб у спілкуванні, русі, культурі, творчості, приємному проведеному часу та розвагах. На практиці, за видами анімаційні

програми поділяють на: театралізовані програми (капусники, вистави, театралізовані шоу тощо); музичні програми; танцювальні програми; вербальні або інформаційні програми (тематичні вечори, вечори запитань та відповідей, круглі столи, дискусійні заходи тощо); ігрові програми; комплексні заходи (свята, фестивалі, карнавали тощо). Найчастіше анімаційні програми носять комплексний характер. Так, нами розроблені та проведені пізнавально – розважальна програма «Шерлок Холмс та Доктор Ватсон», інтерактивна гра «Колібри», розважально – ігрова програма «Запальні пірати», пізнавально – виховний захід «Один вдома», національно – патріотичний виховний захід «Полтава вишивана», виховний захід з елементами ігрової програми «Вбивча сила вогню», конкурсно – розважальна програма «Girl – Boy Show», пізнавально - англomовна гра «Welcome to Mary Poppins», етнофестиваль «Україна колядує», розважальна програма «Масяня усюди – веселіться люди», конкурс з виготовлення великодніх композицій «Святкові дзвони Великодня» та інші. Анімаційні програми разом із розважальними заходами включають різноманітні спортивні ігри, вправи й змагання. Наприклад, спортивно – ігрова програма «Фізкульт годинка», спортивна програма «Вправи на ф'їтболах», спортивні змагання «Мала весняна олімпіада» та інші. Таке поєднання форм робить програми більш насиченими і цікавими. Комбінація активного і пасивного відпочинку дітей та молоді в закладах позашкільної освіти, не залежно від вікової категорії та соціального статусу, передбачає наявність всіх видів та форм анімації. Вони сприяють емоційному переключенню та психологічному розвантаженню дітей і молоді після закінчення навчального процесу. Крім того, велике значення у становленні підростаючого покоління є потреба в спілкуванні з іншими дітьми і однолітками та вмінні знайти розуміння один з одним. На нашу думку, це є першочерговою проблемою сучасності. Цьому сприяють виховні заходи «Посміхнися друже», «Разом жити цікавіше», «Навіщо потрібні друзі». Тому головним завданням педагога є створення дружньої атмосфери серед дітей за допомогою поєднання різних форм анімаційної діяльності.

Важливими формами в позашкільній роботі є туристичні походи, екскурсії, прогулянки. Дитячий і молодіжний туризм виступає ефективним засобом виховання, навчання, оздоровлення, соціальної адаптації і розвитку особистості дітей та молоді. Розвиток дитячо - молодіжного туризму як спорту та відпочинку, як елементу фізичного, духовного та патріотичного виховання вважається можливою протипагою антигромадським явищам в суспільстві. Об'єднання різновікових категорій дітей та молоді дозволяє нам проводити

туристичні зльоти та походи «Краєзнавчі орієнтири», «Полтава туристична», «Туристичний Weekend», «Як козаки в похід ходили», «Марафон знавців БЖД» та інші. В цей час у дітей більше можливості познайомитися один з одним, навчитися працювати в команді та позмагатися на смузі перешкод, у складанні рюкзаку та туристичної палатки, розпалюванні вогнища та приготуванні їжі. Крім того, такі форми дозволяють поринути у світ природи та подивитися на неї з боку збереження навколишнього середовища. Екскурсійна діяльність в позашкільній освіті не менш цікава і яскрава. Вона має тісний зв'язок з туристичним напрямом. За допомогою екскурсій діти та молодь мають можливість дізнатися про національну спадщину українського народу і народів світу. Ми використовуємо різноманіття видів екскурсій: ознайомча екскурсія до бібліотеки «Зустріч з місцевим письменником», навчальна екскурсія до краєзнавчого музею «Народні ремесла України», до майстерні художника «В майстерні митця», профорієнтаційна екскурсія до університету «Хочу стати турагентом», до телецентру «В об'єктиві камери» та інші. Окрема ланка туристичної діяльності пов'язана з закордонним туризмом дітей та молоді. Це цікаві ознайомчі подорожі до Європи, які дозволяють ознайомитися з історичною спадщиною, культурою, основними кулінарними трендами та організацією дозвілля в різних країнах, розширюють світогляд дітей, сприяють розвитку їх особистості.

Особистість подорожуючої дитини з особливими освітніми потребами знаходиться у центрі наукових досліджень, властивих постнекласичній парадигмі з її міждисциплінарністю і особистісно – трансдисциплінарним характером. Глибина людської особистості, її межі і можливості є невичерпними. «Межі кожної особистості є надзвичайно широкими, пересікаючись з межами інших особистостей, глибоко проникаючи, проходячи крізь простір і час, простираючись із простору у безкінечність та із часу – у вічність. Нам не відомо, які ще можливості приховані у людській особистості, які кінцеві межі особистості, що є достеменним справдженням буття особистості» [5, с. 136]. На наш погляд, наведені вище слова єпископа Калліста Діоклійського сприяють формуванню гідного позитивного іміджу кожної людської особистості, яка знаходиться у вічній подорожі, у т. ч. у сучасному образі туриста. Разом з тим, знайомство з науковими працями соціологів, політологів, філософів, богословів у деяких випадках вказує на факти спрощено-негативного сприйняття у певному науковому середовищі і поверхової якісної оцінки особистості людини-туриста. В економічних наукових працях переважно аналізують двомірну біо-соціальну природу людини. Здійснення нами туризмозна-

вчих досліджень на міждисциплінарній основі дозволило виявити певні суперечності використання «туристичних» метафор у текстах науковців. На нашу думку, ці суперечності обумовлені, можливо, з одного боку, полемічним характером текстів і суб'єктивними особливостями авторського образного викладення змісту наукових проблем. Разом з тим, з іншого боку, подібні висновки на підсвідомому рівні відображають, на наш погляд, стереотипи полегшеного сприйняття у суспільстві певних соціальних практик, у т. ч., на жаль, властиву природі людської особистості практику туризму і рекреації. У зв'язку з цим, нам би хотілося звернути увагу читача на зміст п. 1 ст. 1 «Внесок туризму у взаєморозуміння і повагу між народами і спільнотами» Глобального етичного кодексу туризму, що дозволить усвідомити високі моральні ідеали сучасного туризму. «Розуміння і розповсюдження загальнолюдських етичних цінностей у душі припустимості і поваги до різноманітня релігійних, філософських і моральних переконань є одночасно основою і наслідком відповідального туризму; учасники туристичного процесу і самі туристи повинні приймати до уваги соціально-культурні традиції і звичаї усіх народів, включаючи національні меншини і корінні народи, і визнавати їх гідність» [3, с. 255]. Туризм, на нашу думку, є виявленням глибинних фундаментально-визначальних властивостей людської особистості, інтегровано-структурний характер якої породжує адекватні проблеми пізнання методологічного формату. Туризм, позбавляючи, на перший погляд, особистість необхідності додержання офіційної нормативності, надає, разом з тим, можливість переходу на вищий рівень вільно сприйнятої етичної нормативності, що зобов'язує дотримуватися ціннісно-орієнтованої поведінки сучасно-відповідальної людини. Можливість бути собою не означає відмови від етичних обмежень, а навпаки, як показує практика, особливо туризму у сімейному форматі, шкільного туризму сприяє сходженню на рівень духовно-людських цінностей пізнання світу, взаємної підтримки, турботи, злагоди, обговорення всезагальних проблем міжособистісного спілкування, що дозволяє піднятися над важливим і необхідним, але так стомлюючим одноманітно-рутинним побутовим повсякденням. Тобто, у методологічному плані формулюється низка проблем етичного руху особистості на полі добра і зла, у процесі подорожі у ціннісно-смысловому універсумі, мандрівки у соціальній реальності. Тому дослідження означених фундаментальних проблем людського буття у форматі постнекласичної науки є своєчасним, а умов усвідомлення і досягнення блага особистістю – людиною-туристом актуальним. Особливо важливим, на наш погляд, є трансфер теоретичного знання для наступних поколінь. Необхідність розвитку особистості дітей є

суспільно-необхідним і природнім вектором розвитку соціуму. Дослідження нами практики організації шкільного туризму дозволило сформулювати висновок щодо необхідності розвитку духовної, соціальної і біологічної (фізичної) компоненти особистості дитини – туриста. Тобто структура сприйняття блага туризму і рекреації обумовлена інтегральною духовно-біо-соціальною природою особистості.

Таким чином, нами проаналізовано основні дефініції проблеми навчання дітей з особливими освітніми потребами. Розглянуто зміст нормативно-правових документів щодо розвитку інклюзивної освіти в Україні, у т. ч. позашкільної освіти. Охарактеризовано значущість позашкільної освіти у навчальному, виховному, духовному, фізичному розвитку вихованців та організації їх змістовного дозвілля та відпочинку. Визначено важливу роль анімаційної та екскурсійної діяльності як складових сфери туризму у розвитку сучасної позашкільної освіти в Україні. Акцентовано увагу на європейському напрямі реформування освітнього процесу, використанні туристичних подорожей як інструменту розвитку особистості дітей. Інтегративний інструментарій цілісного впливу процесів інклюзивного туризму дає розвиток образному мисленню дітей з особливими освітніми потребами, реалізації їх образотворчих здібностей, сприяє естетизації буденності життя, досягненню конкретних творчих результатів і позитивної оцінки творчою громадськістю. На нашу думку, інклюзивний туризм є важливим і ефективним засобом розвитку особистості дітей з особливими потребами. У першу чергу це стосується культурно – пізнавального туризму, використання його у системі інклюзивної позашкільної освіти.

Список літератури

1. Архипова С. П., Смеречак Л. І. Особливості соціального виховання дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання / С. П. Архипова. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 11 : Соціальна робота. Соціальна педагогіка. 2018. Вип. 24(1). С. 8-15. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_011_2018_24\(1\)_4](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_011_2018_24(1)_4).

2. ДНУ «Інститут освітньої аналітики», 2018 Освіта в Україні: Інформаційно-статистичний бюлетень результатів діяльності галузі освіти у 2017/2018 н. р. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/nova-ukrainska-shkola/1serpkonf-informatsiyuy-byuleten.pdf>.

3. Жарков Г. Н. Правовое обеспечение международного туризма: учебно-практическое пособие. Киев: Кондор, 2004.

4. Байда Л., Красюкова-Енс О., Азін В. та ін. Інвалідність та суспільство: навч. посіб.; за заг. ред.: Л. Байди, О. Красюкової-Енс. К.: Київ. ун-т, 2011.

5. Каллист Диоклийский, епископ. По образу и подобию: тайна человеческой личности. Пути просвещения и свидетели правды: Личность. Семья. Общество; сост. К. Сигов. Киев: Дух і літера, 2004. С. 128–145.

6. Колупаєва А. А., Савчук Л. О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання. К.: АТОПОЛ, 2011.

7. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: монографія. К.: Самміт-Книга, 2009.

8. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Інклюзивна освіта: від основ до практики: монографія. К.: АТОПОЛ, 2016.

9. Колупаєва А. А. Стратегічні напрями сучасної освітньої політики України. Освіта осіб з особливими освітніми потребами: шляхи розбудови. 2010. Вип. 1. С. 7-13.

10. Максимовська Н. О. Сучасний стан дозвіллевої сфери в Україні: соціально-педагогічний аспект. Вісник Харківської державної академії культури. 2011. Вип. 33. С. 264-272. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/hak_2011_33_33.

11. Міщик Л. І. Інклюзивна освіта як умова соціалізації дітей-інвалідів у процесі навчання. Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету Україна. 2012. № 5. С. 139–142.

12. Пустовіт Г. П. Педагогічна складова дозвіллевої діяльності дитини у позашкільних навчальних закладах: соціокультурні виклики. Інноватика у вихованні. 2016. Вип. 3. С. 15-27. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/inuv_2016_3_4.

13. Ромм Т. А. Социальное воспитание: эволюция теоретических образов. Новосибирск: Наука; изд-во НГТУ. 2007.

14. Фурман О. Д. Інклюзивна освіта: створення комфортного середовища для дітей із різними стартовими можливостями. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. 2017. №. 48. С. 16-19.

15. Шульга И. Педагогическая анимация как социокультурный и психолого-педагогический феномен. Пед. образование и наука. 2008. № 2. С. 59.